

А. В. Гусєв
Дніпропетровськ

НАРИС СЕРЕД ІНШИХ ЖАНРІВ ДРУКОВАНОЇ СПОРТИВНОЇ ПРЕСИ

Поняття «жанр» широко вживається як у літературознавчих розвідках, так і в дослідженнях з теорії та історії журналістики. Журналістика розглядає жанр як форму відображення реальної дійсності, що має низку відносно стійких ознак, своєрідну конвенцію між тим, хто пише, й тим, хто читає. Зазвичай у журналістиці жанри поділяються відповідно до характеру подачі інформації за трьома групами – інформаційні, аналітичні та художньо-публіцистичні. Проте в журналістиці будь-яке повідомлення передбачає інформацію і – часто – її аналіз незалежно від того, в якому жанрі ця інформація представлена. В нашій статті ми розглянемо такі важливі журналістські жанри, як кореспонденція, стаття й нарис. Вони мають загальну тему – футбол. Ми вважаємо, що так краще будуть помітні відмінності між жанрами і водночас міжжанрова дифузія.

Ключові слова: жанр, кореспонденція, стаття, нарис, межжанрова дифузія, футбол.

Понятие «жанр» широко употребляется как в литературоведческих исследованиях, так и в исследованиях по теории и истории журналистики. Журналистика рассматривает жанр как форму отражения реальной действительности, обладающую рядом относительно устойчивых признаков, своего рода конвенции между пишущим и читающим. Обычно в журналистике жанры разделяются в соответствии с характером подачи информации по трём группам – информационным, аналитическим и художественно-публицистическим. Однако в журналистике любое сообщение подразумевает информацию и – часто – её анализ вне зависимости от того, в каком жанре эта информация представлена. В нашей статье мы рассмотрим такие важные жанры журналистики, как корреспонденция, статья и очерк. У них общая тема – футбол. Мы полагаем, что так лучше будут заметны различия между жанрами и в то же время межжанровая диффузия.

Ключевые слова: жанр, корреспонденция, статья, очерк, межжанровая диффузия, футбол.

The concept of "genre" is widely used in literary studies and in researches on the theory and history of journalism. Journalism sees genre as a form of reflection of reality, having a number of relatively stable features, a kind of convention between writers and readers. Usually in journalism genres are separated into three groups according to the type of presenting information – informational, analytical and fictional-journalistic. However, in journalism any message implies information and – often – its analysis, no matter in what genre this information is presented. In this article we will look at such important genres of journalism as news stories, articles and essays. They have a common theme – football. We believe that in such a way it is easier to notice differences between genres and at the same time inter-genre diffusion. The news story is one of the most popular genres of journalism. It is characterized by relevance and topicality. It is based on real facts, and it is important the author's position, expressed clearly and definitely. The article also refers to the leading genre of journalism. It identifies professional and thematic focus of the publication, which is published. Its basis is not a specific situation, as in news story, but a wide phenomenon. Therefore, the depth of the coverage in the

article is more than in the news story. To a large extent, the essay approaches to these genres of analytical journalism which is related to journalism fictional-documentary. Its objective is to inform the reader about anything, to depict and to explain the significant and interesting phenomena of reality. In the essay the conceptuality is always open and obvious, that conciliates it to the other journalistic genres. Usually it is defined as an epic, prose genre with a pronounced organizing role of the authorial "I". As we see, the distinctive feature of journalistic genres is the presence of the author's position expressed in relation to the presented information.

Keywords: *genre, news story, article, essay, inter-genre diffusion, football.*

Поняття «жанр» широко вживається як у літературознавчих розвідках, так і в дослідженнях з теорії та історії журналістики. Це можна пояснити тим, що будь-яка інформація є насамперед текстом («*Все – тільки текст*» – Ж. Дерріда), який створюється за певною жанровою логікою, адже жанрові відмінності притаманні будь-якому дискурсу. Журналістика розглядає жанр як форму відображення реальної дійсності, що має низку відносно стійких ознак, свого роду конвенцію між тим, хто пише, й тим, хто читає. Таке визначення в цілому збігається з літературознавчим. Але в журналістиці «в основу жанрового розподілу покладена не тільки ступінь типізації, але і враховується також спосіб відображення реальної дійсності, функціональні особливості тих чи інших передач, їх частин, тематичне своєрідність технічних умов, наприклад телепередач» [7, с. 9]. Передбачається, що в журналістських жанрах може бути присутнім домисел, необхідний для реконструкції того чи іншого явища, але не вигадка (факт недоторканий, коментар – вільний).

Зазвичай у журналістиці жанри поділяються відповідно до характеру подачі інформації за трьома групами – інформаційні, аналітичні і художньо-публіцистичні. Проте зауважимо: в журналістиці будь-яке повідомлення передбачає інформацію і – часто – її аналіз незалежно від того, в якому жанрі ця інформація представлена. Розглянемо такі важливі жанри журналістики, як кореспонденція, стаття й нарис. Тему візьмемо одну – футбол. На наш погляд, так будуть краще помітні відмінності між жанрами і в той же час межжанрова дифузія.

Почнемо з кореспонденції. Зазначимо, що це один з найбільш поширених жанрів публіцистики. На думку І. Михайлина, кореспонденція – це «жанр аналітичної журналістики, у якому на обмеженому конкретному життєвому матеріалі розглядається певна тема, ставиться проблема та пропонується її розв'язання» [5, с. 243]. Для кореспонденції характерна актуальність, злободенність. Вона будується на реальних фактах, і в ній важлива авторська позиція, виражена чітко й виразно.

Стаття також належить до провідних жанрам публіцистики. Вона визначає професійно-тематичне спрямування видання, в якому публікується. Основу статті становить не конкретна ситуація, як в кореспонденції, а широке явище. Тому глибина узагальнення в статті більше, ніж в кореспонденції. Як вважає І. Михайлин, стаття – «найважливіший жанр журналістики, що на підставі розгляду та зіставлення значної групи фактів чи ситуацій ґрунтовно й глибоко, з науковою точністю трактує, осмислює й

теоретично узагальнює проблеми соціальної дійсності. Кореспонденція будується на фактах, стаття – на аналізі фактів, подій, явищ і проблем. Факти в ній відіграють ілюстративну, службову роль» [5, с. 320]. Незалежно від теми статті мета її автора полягає в тому, щоб виявити причинно-наслідкові зв'язки описуваних явищ і зробити правильні узагальнення. Для цього журналіст повинен зібрати необхідні факти, осмислити їх, відібрати (але не в якому разі не підтасувати!) найнеобхідніші, щоб ідея статті була виражена ємко, ясно й чітко. Як бачимо, в цьому стаття зближується з кореспонденцією, в якій також важлива авторська позиція. Але, на відміну від кореспонденції, їй притаманні масштабність авторського погляду, глибина узагальнень і висновків. Візьмемо, наприклад, статтю Артема Франкова, присвячену фіналу Мундіалю-2014, у якому зустрілися команди Аргентини та Німеччини (Футбол, 2014, №57). Автор на 10 сторінках згадує всю історію протистояння цих збірних, проводить історичні паралелі: «В рамках чемпіонатів світу команди досі зустрічалися шість разів. Матч НДР–Аргентина – 1: 1 на ЧС-74, вважаю, включати не будемо, але якщо хочете – вважайте і його. Виходить ось що: три перемоги збірної ФРН, одного разу після нічиєї німці здолали суперника в серії 11-метрових» [10, с. 4]. Так само докладно розбирається тренерський шлях наставників обох збірних і навіть особливості їх стилю роботи, а також найбільш помітні особистісні риси (скажімо, «Александр Хав'єр – людина із сильним і стійким характером» [10, с. 5]). Зачіпається й непроста тема взаємовідносин Сабельї (тренера збірної Аргентини) та Лео Мессі, одного з найкращих футболістів сучасності. Автор приділив увагу також арбітру зустрічі, чий «суддівський шлях» теж був детально розглянутий. Хід матчу розібраний дуже докладно, а кожний тайм виділяється в окремий підрозділ («Перший тайм. Хитка рівновага», «Другий тайм. Начебто ломлять німці, але...») [10, с. 7–9].

Як бачимо, особливістю статті є розвиток певної думки, логічна послідовність міркувань і доказів, конкретність висновків і пропозицій. «Суть статті – думки автора, нанизані на асоціації, узагальнення, висновки. Поступово, за допомогою тез, автор підводить читача до проблеми. Потім, розгортаючи логіко-подієвий ланцюжок доказів, автор намагається переконати читача в правильності своєї позиції» [2, с. 21]. Таким чином, стаття і кореспонденція – це своєрідні форми дослідження життя, що вимагають від їх авторів вміння досліджувати, аналізувати, узагальнювати, робити висновки.

Також варто звернути увагу і на заголовки, які часто підкреслюють контент самих матеріалів. Розглянемо, наприклад, зміст липневого номера (№ 56) журналу «Футбол» за 2014 рік. Зауважимо, що в основному він присвячений Мундіалю-2014. У номері надруковано статті «Переворот в мозгах из края в край» (автор – А. Франков), «Семь кругов Дантова ада» (Б. Таліновський), «Волшебные 24 года» (В. Пригорницький), «Ночной позор» (А. Шахов), «Сломалась белая стрела» (А. Панкратов). До кореспонденції, мабуть, можна віднести й публікацію А. Гапоненка «Играют 22 человека, а побеждают...». Виразні назви перелічених матеріалів,

безумовно, привертають увагу читача. Ці статті містять цікаві спостереження та узагальнення, що й відображають їх заголовки. Скажімо, у статті А. Шахова «Ночной позор» автор аналізує півфінал ЧС-2014 між збірними Аргентини і Голландії. По суті, в цьому матчі голландці програли самі собі, відступивши від своїх ігрових канонів, зіграли занадто обережно, чим і скористалися їх суперники. Що автор і підкреслив назвою, відсилаючи нас до картини Рембрандта «Нічний дозор». «Сломалась белая стрела» – це пронизливий некролог пам'яті почесного президента «Реала» Альфредо Ді Стефано, чия кончина болем відгукнулася в серцях багатьох шанувальників футболу.

Значною мірою з цими жанрами аналітичної публіцистики зближується нарис, що відноситься до публіцистики художньо-документальної. Його завдання полягає в тому, щоб інформувати про будь-що читача, зображати і роз'яснювати значні й цікаві явища дійсності. Як правило, нарис тісно пов'язаний з нагальними потребами сучасності. Нарисовець може використовувати наукові відомості (скажімо, широко застосовується в цьому жанрі статистика), але аналіз і вивчення дійсності в нарисі не можна в буквальному сенсі ототожнювати з науковим дослідженням. У нарисі концептуальність завжди відкрита і очевидна, що зближує його з іншими публіцистичними жанрами. У фактичному матеріалі нарисовець використовує насамперед те, що має внутрішній потенціал, можливість втілення в документально-образну єдність. У нарисі обмежена свобода прояву персонажів, розгортання в ході сюжетної дії їхніх характерів. Особливості психології персонажа розкриваються тільки у зв'язку з тією проблемою, яку розробляє автор нарису, і тут особливу роль відіграє опис, сумарна оцінка. Розвиток сюжету в нарисі визначається послідовністю описів, спостережень, аналізу явищ соціальної дійсності, після завершення якого закінчується й нарис. Його сюжет побудований як на зіткненнях персонажів, так і в певній мірі здійснюється як публіцистичне дослідження за допомогою авторської оцінки описуваних фактів. Носієм такої оцінки в нарисі виступає авторське «я».

Нарис орієнтований на реальну дійсність, його жанрово-стильові особливості обумовлені естетикою факту, установкою на достовірність оповіді. Разом з тим нарис, звичайно ж, входячи в жанрові системи і літератури, і журналістики, розвивається разом з ними, підкоряючись їх законам. Він містить у собі достовірну інформацію про певні явища, події, ситуації. І здається, що мірилом правди є свідчення очевидця, дійсні факти і події. Типізація в нарисі досягається насамперед відбором конкретних, найбільш типових фактів та їх яскравого відображення. Зазвичай нарис визначається як невеликий художній твір, в основі якого лежить відтворення реальних фактів, подій, осіб. «Нарис – малий художньо-публіцистичний жанр, у якому автор зображує дійсні події та факти. Найчастіше нарис присвячуються відтворенню сучасних подій чи зображенню людей, яких особисто знав письменник» [4, с. 276]. У «Літературній енциклопедії термінів і понять» нарис визначається як «епічний, прозовий жанр з яскраво

вираженою організуючою роллю авторського «я» [9, с. 707]. Як бачимо, відмітною рисою жанрів і аналітичної, і художньо-документальної публіцистики є наявність вираженої авторської позиції по відношенню до зображуваного.

Цікаві і спортивні нариси. Як правило, в них розповідається про відомих спортсменів, їх шлях на вершину спортивного Олімпу. До них відноситься, скажімо, нарис «Я есть тот, кто я есть» [3]. Його герой – гравець “Manchester United” Райан Гігз, чия популярність була надзвичайно висока в 90-ті роки. «Ця популярність була природною, – пише автор. – За нею не стояли мільйонні розкрутки, участь у різних акціях. Гігза не насаджували, але до нього тягнулися» [3, с. 255]. Автор, однак, не ідеалізує свого героя і говорить також і про його помилки, «зоряну хворобу» та її подоланні.

Героєм нарису «Футбол – мой хлеб» також став Райан Гігз. Але тут його портрет прописаний глибше, чіткіше, яскравіше, – можливо, тому, що докладніше зображені й інші персонажі – головний тренер МУ Алекс Фергюсон, дівчата, з якими зустрічався Райан; крім того, автор перелічує провідні бренди спортивної атрибутики, з якими той укладав багатомільйонні рекламні контракти. До того ж у текст нарису включені і фрази самого героя, що допомагають побачити його таким, яким він був, – зовсім не красенем з глянцевої обкладинки, а таким же, як багато хто: «Я не завжди був таким ідеальним і позитивним, як тепер <...>. В молодості любив розважитися і не звертав увагу на дієти, алкоголь, розпорядок дня» [3, с. 269]. Монолог героя передає виразність і достовірність оповіді. Автор зазначає, що Фергюсон боровся за одного з кращих своїх гравців. Однак Райан змінився не відразу, але все ж поступово зрозумів: «...життя знаменитості, рекламні контракти і ділові зв'язки починають заважати моїй грі <...>. І я сказав собі: ні, футбол – це мій хліб. Так є і так буде, футбол завжди залишиться для мене на першому місці» [3, с. 269]. Зауважимо, що якщо перший нарис є портретним у, так би мовити, «чистому» вигляді, то другий, крім більш докладного портрета героя, містить ще й спробу аналізу того, що відбувалося з англійським футболем у 90-ті роки минулого століття. Тому не випадково перший нарис «закінчується Гігзом», а другий – констатацією: «Починалася нова ера, ера “Манчестер Юнайтед”» [3, с. 270]. Райан Гігз став символом непереможності МЮ, який саме в перше десятиліття нульових років домінував як на внутрішній, так і на зовнішній аренах.

Публіцистика завжди привертає вдумливого читача, якому цікавий аналіз подій, що відбуваються. Він може погодитися з автором, а може і посперечатися з ним. Але в будь-якому випадку треба визнати, що «суперечка» або «згода» з публіцистом може відбутися лише при явному відчутті авторського «я» в тексті. І чим виразніше звучить голос автора, тим плідніше його діалог з читачем. Жанрова природа нарису найбільше відповідає цьому завданню; в ньому органічно здійснюється зі-протиставлення типологічно схожих напрямків.

Бібліографічні посилання

1. Ампилов В. Газетный очерк: проблемы и суждения / В. Ампилов // Неман. – 1971. – № 6. – С. 168–180.
2. Бобков А. К. Газетные жанры: учеб. пособие / А. К. Бобков. – Иркутск: Иркут. ун-т, 2005. – 64 с.
3. Бойко И. Бей-беги: Наше время. История английского футбола: публицистические очерки / А. Иванов, И. Бойко, К. Крыжановский. – К.: ООО «Издательский Дом Украинский Медиа Холдинг», 2010. – 100 с.
4. Галич О.А. Теорія літератури: Підручник / За наук. ред. О. Галича / О.А. Галич, В.М. Назарець, Є.М. Васильєв. – К.: Либідь, 2001. – 408 с.
5. Гетьманець М.Ф., Михайлин І.Л. Сучасний словник літератури і журналістики / М.Ф. Гетьманець, І.Л. Михайлин. – Харків: Прапор, 2009. – 384 с.
6. Глушко О.К. Художня публіцистика: європейські традиції і сучасність: моногр. / О.К. Глушко. – К.: Арістей, 2010. – 192 с.
7. Дяговец, И.И. Журналистская жанрология: Уч. пос. для студентов ф-та «Журналистика» / И.И. Дяговец. – Донецк: Норд-Пресс, 2009. – 88 с.
8. Здоровега В.Й. Теорія і методика журналістської творчості: підручник / В.Й. Здоровега. – 3-тє вид. – Л.: ПАІС, 2008. – 276 с.
9. Литературная энциклопедия терминов и понятий / Под ред. А.Н. Николюкина. – М.: НПК «Интелвак», 2001. – 1600 стб.
10. Франков А. Четыре? 24! // Футбол. – 2014. – №57. – С. 5–14.

Надійшла до редколегії 8 листопада 2014 р.